
El destí d'unes còpies de l'inventari de l'arxiu d'Empúries, de Bernat Josep Llobet

Per ANNA MARIA PUIG GRIESSENBERGER

De l'obra de Bernat Josep Llobet, notari públic de Castelló d'Empúries, com a arxiver de la Casa Ducal de Segorbe i Cardona, entre 1661 i 1670, en resten els inventaris que va fer dels diversos fons documentals, els quals es conserven a l'arxiu Ducal de Medinaceli. L'any 1944 ingressa a la biblioteca de Peralada una còpia d'una part de l'inventari del fons d'Empúries, realitzada per Josep Llobet, fill del notari. Als anys 80 ingressa a l'arxiu Diocesà de Girona una altra còpia de la mateixa part, aquesta d'Esteve Fuster Llobet, besnét del notari. A l'article s'analitza l'origen d'aquestes còpies, el motiu pel qual es perpetuaren en el si de la família Llobet i quines circumstàncies les acompanyaren fins arribar al destí que avui tenen en els arxius esmentats. Finalment, es planteja l'interès d'il·lustres erudits de la noblesa catalana en disposar d'aquest llibre en les seves biblioteques particulars.

INTRODUCCIÓ

Gràcies als estudis fets pel Dr. Antonio Sánchez durant la seva tasca d'arxiver de la Casa Ducal de Medinaceli, disposem d'una síntesi molt precisa sobre la història i la formació de l'arxiu del comtat d'Empúries, des del segle XI fins al seu trasllat a la Casa de Pilatos, a Sevilla, l'any 1962 (Sánchez 1993, 43-97). Aquesta síntesi, alhora, ens permet conèixer l'important treball de catalogació que va fer en aquest arxiu un dels seus predecessors més notables, el notari de Castelló d'Empúries Bernat Josep Llobet, continuador de l'inventari començat per l'anterior arxiver, el notari de Tortosa Joan Busquets, al segle XVII.⁽¹⁾ En aquesta època, l'arxiu ja havia començat la concentració dels seus diversos dipòsits, entre els quals, a més del d'Empúries, hi havia els de Cardona, Falset, Segorbe i la Vall d'Uxó. El promotor de l'ordenació d'aquests fons havia estat el comte d'Empúries Enric III –d'Aragó, Folc de Cardona i Córdoba–, qui s'havia ocupat d'agrupar-los al castell d'Arbeca, a Lleida, l'any 1622. El notari Busquets

1. Es coneixen altres arxivers pel comtat d'Empúries, Pere Sastre, al primer quart del segle XV, i Antic Andreu, en el segon quart del segle XVI. Agraieixo aquestes dades al Dr. Antonio Sánchez, professor a la Universitat de Huelva.

havia treballat en aquest arxiu fins a la mort del comte, l'any 1640. A partir d'aquesta data, el seu successor, Lluís I d'Empúries –d'Aragó, Folc de Cardona i Fernández de Córdoba-Figueroa–, decideix traslladar l'arxiu a Lucena (Còrdova), per protegir-lo dels possibles efectes de la guerra dels Segadors. El desordre que es produeix arran del trasllat, i el fet que Busquets no hagués acabat la feina, fan que el comte nomeni un nou arxiver de la Casa Ducal de Segorbe i Cardona, Bernat Josep Llobet. Aquest comença a organitzar el fons l'any 1661 a Lucena, i continua al castell de Falset (Tarragona), lloc on es trasllada l'arxiu un cop tornada la pau a Catalunya (Sánchez 1993, 44-64).

De la feina de Llobet a Falset es conserven diversos inventaris manuscrits, fets amb l'ajuda dels seus assistents, que recullen el sistema de classificació dels diferents fons documentals. Es tracta d'uns manuals molt complets, en els quals es comenten, per ordre temàtic i cronològic, tots els documents, degudament numerats i ordenats en sèries i lligalls. Per cadascun dels temes, Llobet aporta una síntesi històrica, que fa d'introducció als diferents blocs de documents, instruments que descriu a partir de detallades regestes i llistats. Més que inventaris, els podem considerar veritables treballs d'anàlisi històrica, els quals ja foren utilitzats pels historiadors de l'època com a font d'informació de primera mà. Sánchez ja havia valorat el caràcter de narració històrica de les introduccions i l'inici de les regestes dels inventaris de Llobet, tot i considerar que l'autor es basava en fonts ja existents (Sánchez 1993, 83-84).

Llobet va redactar un total de 10 inventaris sobre el fons complet de l'arxiu, en concret, 8 inventaris més 2 *adiciones* –complement de l'obra de Busquets–, enquadernats en diferents volums. El fons del comtat d'Empúries es troba recopilat en una d'aquestes *adiciones*, un manuscrit de 845 folis, un únic volum amb coberta de cuir, que porta per títol: *Indice, declaración y addición a la Recopilación de los autos y escrituras del Condado de Ampurias hecha por Juan Busquets, notario en tiempo del Excmo. Sr. Duque Don Enrique. Compuesto de orden y mandato del Excmo. Y por Real prerrogativa de su Real sangre, muy Illustre Señor Don Luis Ramon Folch de Cardona, olim de Aragón, Fernández de Cordoba, Duque de Segorbe y de Cardona, etc. Por Bernardo Josep Llobet, Notario y de número de los del Collegio de Notarios públicos de su villa de Castellón y Condado de Ampurias. Por Bernardo Joseph Llobet, ... Años 1667-1668* (Sánchez 1993, 77-78).

L'*addición* del comtat d'Empúries, de la que només es conserva un original a l'Arxiu Ducal, alhora està subdividida en 8 parts,⁽²⁾ ordenades per sèries de documents i per temes. Cadascuna d'aquestes parts, amb el corresponent títol, té un contingut i una temàtica diferenciades. Ens interessa només la segona d'aquestes parts, en la qual es fa una completa descripció del comtat, de la seva "*capacidad y límites, amenidad de todas cosas, rios,*

2. Més un suplement per afegir-hi els nous ingressos, amb indicacions de quina manera calia fer-ho (SÁNCHEZ 1993, 78-79).

estanques, puertos del mar”, així com del govern polític, regalies, abadiats, jurisdiccions, rendes i drets. És possible que aquest complet contingut, d’interès general per a l’administració del comtat, fos el motiu principal de l’existència de dues de les còpies que ens ocupen en aquest article, les quals, com veurem, tenen un interès afegit molt peculiar: haver estat fetes pel fill i pel besné, respectivament, de l’il·lustre notari Bernat Josep Llobet.

BERNAT JOSEP LLOBET, NOTARI DE CASTELLÓ

Són molt escasses les dades que es coneixen sobre la biografia d’aquest notari de Castelló, les quals es limiten a la seva etapa d’arxiver de la casa ducal. Les nombroses llacunes i pèrdues documentals, però, no ens han facilitat la tasca de completar-la. El primer entrebanc amb el que hem topat ha estat el de la identificació de la seva ascendència. Fetes les consultes en els llibres de baptismes de l’Arxiu Parroquial de Castelló d’Empúries,⁽³⁾ no ha estat possible localitzar cap nadó amb el nom de Bernat Josep Llobet. Partíem de la hipòtesi d’una possible relació de parentiu amb un altre notari de Castelló, Joan Llobet, del qual sabem que havia tingut arrendada la notaria d’en Bofill l’any 1630 (Pujol 1988, 70) i que morí a la vila de Castelló el dia 12 d’agost de 1639. Els llibres parroquials ens confirmen que aquest Joan Llobet havia estat casat amb Caterina⁽⁴⁾ i que havia tingut nombrosos fills, entre els quals, però, no apareix cap Bernat Josep.

Fem aquí un incís per situar la figura d’aquest notari Joan Llobet. Les referències que tenim sobre ell corresponen a diverses actes notariales que el situen com a notari públic de Castelló i de tot el comtat d’Empúries ja abans de l’esmentada data de 1630, almenys des de final del cinc-cents.⁽⁵⁾ En els primers anys, però, el trobem especialment vinculat a la notaria de Llançà. A l’Arxiu Històric de Girona es conserva un protocol de Joan Llobet, *Protocoluum nottaria abbadiatus monasterii Sancti Petri Rodensis*, datat entre el juliol de 1616 i l’agost de 1638, que correspon a aquesta notaria.⁽⁶⁾

3. Agraeixo la bona disposició i l’amabilitat del rector Mn. Narcís Costabella al permetre’m consultar els registres parroquials de Castelló, els originals dels quals està previst que ingressin a l’Arxiu Diocesà de Girona.

4. És possible que es tracti de Caterina Llobet, que mor el 21 de febrer de 1686, essent ja vídua (APCE, *Llibre d’Òbits* 3, 1664-1709, 74). Descartem que pugui tractar-se d’una altra Caterina (Llobet) Candell, que mor l’11 d’agost de 1684 i que és enterrada a la capella de Santa Llúcia de l’Hospital Major de Castelló (APCE, *Llibre d’Òbits* 3, 1664-1709, 759). D’aquesta es conserva el testament, fet davant el notari Miquel Pastell de Castelló (AHG, llibre núm. 1.499), en el qual apareix com vídua del notari Jaume Llobet. D’aquest notari es conserven uns protocols a l’Arxiu Històric de Girona, de la notaria de Peralada: *Llibre de relations de Cantallops*, de l’any 1629 fins al 1640; AHG, Notaria de Peralada, notari Jaume Llobet, núm 592 bis.

5. AMCE, Fons de l’Arxiu Ducal de Medinaceli, documents núm. 3.974, 9.065, 10.331, 10.323, 10.363, 10.367, 10.523 o 10.977.

6. AHG, Protocols de Llançà, notari Joan Llobet, núm. 42. L’administració dels dominis del monestir estaven relacionats amb la notaria de Llançà; els notaris, a més, eren nomenats i revocats per l’abat de Sant Pere de Rodes (ADROHER, SERNA i SOLER 2004, 21-24).

Abans, l'any 1609, intervé com a notari de Castelló en una acta de revocació d'uns manaments fets pel veguer del comte d'Empúries a la vila de Llançà.⁽⁷⁾ És possible que també sigui seu un altre manual, un *Llibre de còpies* de la notaria de Siurana, datat entre 1556 i 1619.⁽⁸⁾ Finalment, entre la col·lecció de capbreus del comtat d'Empúries de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà, es conserva un llibre d'establiments, datat entre 1607 i 1636, titulat: *Liber notularum administrum presentis emporiarum comitatus stabilimentorum per honorem administratorem faciendorum de tempore Joannis Llobet, notarii publici ville Castilionis .. administrationis scribe inceptum die XIII, july MDCVII.*⁽⁹⁾

A més de Joan Llobet, no podem descartar la filiació de Bernat Josep amb un altre notari, Narcís Llobet, que fou jutge de la Cúria ordinària i veguer de Castelló: "*Mag(nifi)co Narciso Llobet U(triusque) I(uris) D(oc)tor. Iudice ordinario Curia ordinaria. Mag(nifi)ci Vicary et Honor(abili) Bajuli villa Castilionis et totius comittatus Emporiarum pro Ex(cellentisi)mo Domino Duce Cardonae Comitte dicti Emporiarum Comittatus*", que actua com a tal en una denúncia interposada l'any 1630.⁽¹⁰⁾ Narcís Llobet és contemporani de Joan Llobet, així com d'un altre notari Llobet, Jaume, que el trobem relacionat amb la notaria de Peralada entre 1629 i 1640 (Adroher, Serna i Soler 2004, 467). S'escapa de la intenció d'aquest treball analitzar la relació entre aquests notaris Llobet de la primera meitat del segle XVII, però creiem que és un tema de recerca suggerent.

Les primeres dades que tenim sobre Bernat Josep són les de l'examen que li calgué fer per a ser admès com a notari públic de Castelló. Aquesta prova era doble, per una banda se celebrava un examen secret davant del prior i del col·legi de notaris i, per l'altra, s'havia de fer un segon examen, aquest públic, a la casa de la Llotja, davant del poble i el procurador del comtat, dels cònsols i el Consell, del batlle i els oficials, i de tots els notaris (Pujol 1988, 65). Sobre l'examen secret de Bernat Josep Llobet sabem que va tenir lloc el dia 15 de maig de 1638. Anteriorment, el 27 de novembre de 1637, havia hagut de passar una prova d'idoneïtat i suficiència, precedida d'una comissió feta pel comte Enric III al col·legi de notaris de Castelló, del 17 d'agost de 1637, acta recollida pel notari Joan Llobet.⁽¹¹⁾ Aquestes dades les coneixem gràcies a la nota que el mateix Llobet insereix en la segona part de l'inventari de l'arxiu d'Empúries i que transcrivim literalment a continuació: "*Letras responsorias auténticas en papel hechas y despachadas por el colegio de los Notarios públicos de dicha villa y condado dirigidas al Ex(celentí)mo Señor Duque D(o)n Henrique mi señor, Padre de V(uestra) Ex(celencia), en virtud de la comisión hecha por S(u) Ex(celencia) a dicho colegio para el examen secreto o tentativa mía, o de*

7. AMCE, Fons de l'Arxiu Ducal de Medinaceli, document núm. 3.974.

8. AHG, Protocols de Siurana, notari Joan Llobet, núm. 83.

9. ACAE, Establiments de diferents llocs, caps 12.

10. AMCE, Fons de l'Arxiu Ducal de Medinaceli, document núm. 10.290.

11. Aquesta acta no es conserva, atès que no queda cap protocol del notari Joan Llobet del temps en què actua com a notari de Castelló.

mi Bernardo Joseph Llobet para ser admitido y creado en Notario público de dicha villa y condado. Por las quales letras certifican y dan fee á S(u) Ex(celenci)a del rigor del examen y idoneydad y suficiencia del examinado. Cuia data fue en 27 de noviembre del año 1637. Digo que fue la presentación de dicha comisión en el sobredicho dia, el examen secreto o tentativa en 15 de maio del año 1638 y que en dichas letras esta incertada la comisión cuia data fue en 17 de agosto de dicho año 1637 de que da fee Juan Llobet Notario público de dicha villa y condado” (Llobet, fol. 144 rº - vº).⁽¹²⁾

Un cop fets aquests tràmits i passat l'examen públic, Bernat Josep Llobet és finalment admès pel col·legi de notaris el 29 d'abril del 1640, quasi dos anys i mig després de les primeres proves. El text del document, abans transcrit, s'hi refereix de la següent manera: “*En virtud de dichas letras responsorias me honró luego su Ex(celenci)a con el privilegio en el mismo año 1638 y en virtud del haviendo después procedido al examen público fui admitido por el colegio en 29 de abril del año 1640*” (Llobet, fol. 144 vº).

Un dels requisits dels aspirants a notari era que tinguessin l'edat reglamentària, la qual estava fixada en vint-i-quatre anys (Pujol 1988, 65). Si prenem per referència aquesta edat, podem calcular que Llobet hauria nascut, aproximadament, en iniciar-se la segona dècada del mil sis-cents. Ja hem dit, però, que no hem trobat cap inscripció en els llibres de baptismes de la parròquia de Castelló en aquestes dates. En conseqüència, ens cal suposar que hauria nascut en alguna altra parròquia. Quina podria ser la seva població d'origen? No cal dir que aquest és un tema complex d'esbrinar, atès que no disposem, per ara, de cap element que ens permeti orientar-nos.

Si partim d'alguns indicis, suposem que per les dates de l'examen secret, Bernat Josep Llobet ja estaria casat i viuria a la vila. No obstant això, tampoc hi trobem registrada la partida de matrimoni. Altre cop aquesta circumstància ens indica que el casament s'hauria celebrat en una altra població, qui sap si la mateixa on havia nascut ell o la seva esposa. Sobre aquesta sabem que es deia Caterina⁽¹³⁾ i que el primer fill del matrimoni, batejat a Castelló, va ser una nena, de nom Caterina Anna, nascuda el 3 de setembre de 1639 (APCE, *Llibre de baptismes VI*, fol. 52 vº). A aquesta seguirien Maria Dorotea Escolàstica Margarida (1640, 8 de desembre; APCE, *Llibre de baptismes VI*, fol. 62 vº), Maria Àngela Raimunda Josepa Casilda (1643, 8 de desembre; APCE, *Llibre de baptismes VI*, fol. 88 vº), Jaume Josep Narcís Antoni Pere (1646, 2 d'agost; APCE, *Llibre de baptismes VI*, fol. 104 rº), Narcís Pere Ramon Salvador Emmanuel (1651, 7 d'agost; APCE, *Llibre de baptismes VI*, fol. 150 rº) i Cristòfol Bernat Josep Jaume (1653, 6 de febrer; APCE, *Llibre*

12. La nota fa referència a un document del fons d'Empúries, inventariat amb el núm. 10.333, dins del lligall 84, el qual, tot i la seva referència a la guia de l'arxiu (SÁNCHEZ 1993, 135; lligall 84), no es conserva. Sembla que en algun moment determinat es degué perdre, atès que només hi ha la primera pàgina, amb la referència arxivística, en la que s'especifica: “No se localizó este documento dentro del fondo” (AMCE, Fons de l'Arxiu Ducal de Medinaceli, document núm. 10.333).

13. És sorprenent la coincidència amb els noms de les esposes dels notaris Llobet que hem trobat relacionats amb Castelló a mitjan segle XVII. Si ens remetem a la nota 5, Caterina es deien també les esposes de Joan Llobet i de Jaume Llobet.

de baptismes VI, fol. 160 vº). Aleshores, en el termini de 14 anys, entre 1639 i 1653, haurien estat batejats 6 fills, 3 noies i 3 nois. No podem descartar, però, l'existència d'altres fills, nascuts abans del trasllat del matrimoni Llobet a Castelló. De fet, tenim dades certes d'un altre fill, de nom Josep, que també fou notari, i que no coincideix amb cap dels noms abans esmentats –Jaume, Narcís i Cristòfol–, al qual ens referirem més detalladament, atès que està relacionat amb una de les còpies dels inventaris.

Un cop aprovat l'examen i admès pel col·legi de notaris de Castelló, Bernat Josep Llobet, adscrit a la notaria d'en Bofill, ja podia actuar com a notari públic. No queda constància, però, de la seva activitat a la vila. Des de 1640, any de l'admissió, fins al 1661, que és quan comença la seva tasca d'arxiver, no es conserva cap protocol notarial de Llobet a Castelló. Sí, en canvi, se li adscriu un protocol de la notaria de Llançà datat entre el 1654 i el 1655 (Adroher, Serna i Soler 2004, 467 i 538).⁽¹⁴⁾ No és rar trobar notaris de Castelló que tinguin adscrites altres notaries més petites i que actuïn, simultàniament, en ambdues.

Hem de pensar que els manuals de la notaria de Castelló de Llobet no s'han conservat per haver-se malmès o bé extraviat. Aquesta probabilitat es podria explicar pel fet que aquests llibres, en lloc de romandre a la notaria, que era on havien de quedar dipositats després de la mort del notari,⁽¹⁵⁾ se'ls haguessin apropiat els seus hereus i, anys després, haguessin estat perduts o venuts. Miquel Pujol comenta que aquesta circumstància es donava de forma bastant habitual: *“Però no sempre en la pràctica els notaris observaven escrupolosament la seva condició de dipositaris dels protocols, malgrat l'existència de diferents disposicions legals tendents a evitar que els protocols d'un notari difunt passessin a mans dels hereus. Això obligava, en ocasions, a escritinis practicats pel veguer a casa dels hereus dels notaris”* (Pujol 1988, 63). I torna a insistir sobre el tema: *“Succedia sovint que a partir d'aquest pretès dret de propietat, tal fons passava successivament als hereus, els quals, per altra banda, sovint els retenien o venien en subhasta pública”* (Pujol 1997, 211-212). En definitiva, no podem descartar que aquest pogués haver estat el destí dels protocols notariais de Bernat Josep Llobet de Castelló.

A partir del mes de febrer de 1661, Llobet comença la tasca d'arxiver de la casa ducal a Lucena, que després continua a Falset. Per aquest motiu s'ha de traslladar a aquestes poblacions i deixar casa seva, esposa i fills (Sánchez 1993, 57). Si considerem la suposada data de naixement, en el moment de començar aquesta feina el notari tindria al voltant d'uns 50 anys. Durant els nou anys següents, Llobet s'haurà de desplaçar de Castelló,⁽¹⁶⁾ fins

14. AHG, Protocols notariais, núm. 203. Consultat aquest manual, no he sabut trobar la seva pertinença al notari Bernat Josep Llobet.

15. Miquel Pujol és molt explícit al respecte: *“...els protocols devien restar a les notaries o escrivanies en cas de mort o cessació del notari, de la mateixa manera que aquest devia deixar-hi els propis protocols, dels quals també era un mer custodi, no amo absolut”* (PUJOL 1997, 211-212).

16. Caldria considerar la possibilitat que Llobet, en aquest període, tingués residència a Barcelona. De fet, la factura del finiquit, incloïa despeses de desplaçament entre Barcelona i Falset i viceversa (SÁNCHEZ 1993, 89, nota 192).

l'any 1670, que és quan acaba la feina d'arxiver.⁽¹⁷⁾ Al respecte, Antonio Sánchez localitza el document del finiquit de l'arxiver,⁽¹⁸⁾ pel valor de 624 lliures barceloneses, que Llobet signa el 24 d'abril d'aquest any. Aquesta quantitat corresponia a dues parts del seu salari per arxivar els papers a la vila de Falset, des de l'1 de març de 1669 fins al 29 de març de 1670, quantitat que, segons sembla, fou entregada a la seva esposa Caterina (Sánchez 1993, 89).

El mateix document i altres del mateix lligall donen a entendre que Llobet torna a Castelló a partir de l'any 1670, a exercir com a notari públic, amb les funcions, a més, d'administrador general de la casa ducal al comtat d'Empúries (Sánchez 1993, 89). Cal dir que d'aquest període tampoc no trobem cap protocol que permeti constatar la seva activitat com a notari de Castelló. Hem de pensar, altre cop, que aquests volums s'haurien extraviat. De fet, a l'Arxiu Històric de Girona, i per aquestes dates, només trobem dos notaris exercint a Castelló, Jaume Falcó i Jaume Pagès (Adroher, Serna i Soler 2004, 538), ambdós, però, de la notaria d'en Mallén, no de la d'en Bofill, a la qual estava adscrit Bernat Josep Llobet. No podem descartar, tampoc, que Llobet hagués pogut traspasar la notaria a algú altre, sobretot si tenim en compte els nou anys durant els quals estigué treballant a Falset. Aquest fet, com comenta Miquel Pujol, era freqüent; els notaris solien nomenar substituïts, jurats de notari, que en els documents de l'època apareixen designats com a *regens*, *vicemregens* o *substitutus*. Havien de ser persones preparades, algunes de les quals podien acabar assolint el títol de notari (Pujol 1988, 64-65). Plantegem la hipòtesi, que més endavant desenvoluparem, que el substituït de Bernat Josep Llobet hagués pogut ser el seu fill, Josep Llobet. Aquest, posseïdor d'una de les còpies de la segona part de l'*addicion* del fons del comtat d'Empúries, era notari de professió. Així consta en la seva signatura: *Josephi Llobet V. j. D. Castiliones emporitanensis*; és a dir, *U(triusque) I(uris) D(octor)*, doctor en ambdós drets, civil i canònic.

És probable que aquest Josep Llobet, que sobrevisu el pare, pugui tractar-se del que trobem registrat al tercer llibre d'òbits de l'Arxiu Parroquial de Castelló, "*doctor en quiscun dret*", que mor el 18 de febrer de 1697 (APCE, *Llibre d'Òbits* 3, 1664-1709). Hi ha un altre Josep Llobet, també notari de Castelló, que mor el 4 de novembre de 1674 (APCE, *Llibre d'Òbits* 3, 1664-1709, 36). Havíem pensat que aquesta darrera inscripció pogués fer referència al notari Bernat Josep, però la coincidència de noms no és del tot exacta. El cas, però, és que tampoc trobem en els llibres d'òbits de Castelló cap persona enterrada a la vila amb aquest nom. Altre cop ens quedaria barallar la possibilitat que el notari hagués mort en alguna altra parròquia.

El que sí sabem del cert és que Bernat Josep Llobet ja hauria traspassat l'any 1688. A l'Arxiu de la Corona d'Aragó es conserva un document relatiu a un plet contra la seva vídua, Caterina, i el seu fill Josep, en qualitat de

17. Hem de tenir en compte, també, que aquest any coincideix amb el de la mort del comte Lluís I, el que atorga a Llobet el càrrec d'arxiver, traspassat el 14 de gener de 1670.

18. Aquest document està inventariat en el fons de l'arxiu ducal, dins el lligall 120 i amb el núm. 11.142 (SÁNCHEZ 1993, 89 –nota 192– i 268).

fiadors, que es data entre 1688 i 1705.⁽¹⁹⁾ Aquest plet és interposat per Maria Teresa Benavides, duquessa de Frías, pels deutes de l'administració de les rendes senyoriales del duc de Cardona en el comtat d'Empúries entre els anys 1659 i 1670 –període en què Bernat Josep Llobet es troba a Falset–. Maria Teresa Benavides, Dávila y Corella, havia estat la segona esposa del comte d'Empúries Lluís I, amb qui s'havia casat l'any 1660. En l'època del document, però, ja era esposa del duc de Frías, Iñigo Melchor de Velasco, amb qui es casà just després de la mort del comte, l'any 1671. És interessant insistir en què el plet es data durant els anys d'aquest segon matrimoni, quasi 30 anys després d'haver enviuat del comte Lluís.

OBSERVACIONS PRELIMINARS A L'ADICIÓN D'EMPÚRIES

Ja hem comentat que Bernat Josep Llobet va compilar la documentació d'Empúries, poc més de deu mil documents, en un inventari o *adición* que constava de vuit parts i un suplement, totes elles enquadernades en un únic tom, del qual es conserva només un exemplar original a l'Arxiu Ducal de Medinaceli. Segons el títol general d'aquest volum, l'obra s'hauria fet entre els anys 1667 i 1668, els darrers de la seva feina de catalogació a Falset. Sánchez ens diu que Llobet havia deixat pel final la documentació d'Empúries, juntament amb la de Segorbe i baronies valencianes, i que s'havia limitat a concloure els inventaris que ja havia iniciat Busquets, els quals no estaven acabats (Sánchez 1993, 70 i 86).

Aquest especialista en l'arxiu ducal s'estranya del fet que d'aquest inventari només en quedi un sol original. Això, segons sembla, seria un cas excepcional, atès que de la resta d'inventaris, a més del volum original, se n'haurien fet dues còpies manuscrites, una per als ducs i l'altra per a la comptadoria: “*Así, de los distintos ejemplares que se hicieron de estos inventarios por deseo expreso de los duques –una para los propios dueños, otra para la contaduría, y los originales para el Archivo–, manuscritos que se hallan, en general, duplicados en el Archivo Ducal de Medinaceli, algunos son de la segunda mitad del siglo XVII y originales, cuando no incluso parcialmente autógrafos, de Bernardo Joseph Llobet*” (Sánchez 1993, 72-73).

Les diferents parts de les quals es compon aquest únic volum estan ben diferenciades, amb títols capitulars precisos i, a la vegada, cadascuna d'elles contenen diversos apartats o epígrafs, fruit d'un registre metòdic i acurat. No hem pogut llegir els títols originals de cadascuna d'aquestes parts, que són a l'arxiu ducal, per això ens remetem, altre cop, a Antonio Sánchez, que els esmenta i resumeix a la guia de l'arxiu. Les matèries de cadascuna d'aquestes parts serien les següents (Sánchez 1993, 103-267):

Primera: *Descendencia, sucesión y cosas domésticas de los Condes de Ampurias*

19. ES. 08019; ACA / 3.3.1 / Reial Audiència de Catalunya, plets civils, núm. 15.344.

Segona: *Cartas comunes al condado de Ampurias*
Tercera: *Cartas particulares de cada uno de los dominios que componen el estado condal ampurdanés, de total jurisdicción*
Quarta: *Cartas particulares de los dominios del condado de jurisdicción compartida*
Cinquena: *Cartas particulares de las baronías o bailías empeñadas*
Sisena: *Feudos de la casa de Ampurias*
Setena: *Cabreves, directos dominios y enfiteusis del condado de Ampurias y de sus baronías o bailías empeñadas*
Vuitena: *Censos*
(Novena): *Documentación "extranea" del condado de Ampurias*

Si bé a l'arxiu ducal no es conserven còpies completes de l'inventari, coneixem unes còpies parcials, només de la segona part, avui conservades en arxius i biblioteques catalanes, fetes amb posterioritat a l'original de Llobet. Ens referirem a elles com a manuscrit de Peralada, manuscrit de Girona i manuscrit de la Biblioteca de Catalunya. De la que es conserva a la biblioteca del Castell de Peralada n'és autor el fill de Llobet, Josep Llobet, mentre que la de l'arxiu Diocesà de Girona fou copiada l'any 1729 pel seu besnét, Esteve Fuster Llobet. La de la Biblioteca de Catalunya és una còpia encarregada per Pau Ignasi de Dalmases per a la seva biblioteca privada. A continuació analitzarem l'existència d'aquests manuscrits i les circumstàncies que han permès que hagin arribat fins avui dia.

EL MANUSCRIT DE LA BIBLIOTECA DEL CASTELL DE PERALADA

A la biblioteca privada del Castell de Peralada es conserva un manuscrit, registrat amb el núm. 17.758, amb cobertes de pergami, que amida 32,6 cm d'alt per 22 cm d'ample i 5 cm de gruix. En el lloc porta escrit el títol *Condado de Ampurias*. Es tracta d'un volum que inclou, cosides, diferents obres, de temàtica relativa al comtat d'Empúries. La primera part, paginada de manera independent, correspon a la còpia d'un dels textos del bisbe de Girona Josep de Taverner i d'Ardena (1670-1726),⁽²⁰⁾ titulada *Condado de Ampurias y Peralada*. A continuació d'aquesta hi ha la còpia de la segona part de l'inventari de Llobet, la qual es presenta foliada, no paginada, des de l'1 fins al 181.⁽²¹⁾ Finalment, seguint la foliació esmentada, a partir del fol. 182 i fins al fol. 194, hi ha uns quaderns afegits, més tardans, dels quals no s'especifica l'autor, amb els següents títols:

– *Ampurias antiguamente Empurias (Condado de)*, a partir del fol. 182 rº, en el qual es fa una breu història des de la fundació d'Empúries fins a la creació del comtat

20. Bisbe de Girona des de 1720 fins a la seva mort el 1726. És interessant observar que aquest historiador coneixia bé l'obra de Llobet, atès que el cita repetidament en el seu treball, tal com hem pogut comprovar a les pàgines 5, 78, 85, 86, 87 i 100, per exemple.

21. L'enquadernació, potser, va fer que es perdés el darrer full, el qual sí que té el manuscrit de Girona.

– *Castelló de Ampurias*, a partir del fol. 187 rº, que conté una història i descripció de la vila

– *Rosas (ciudad de)*, a partir del fol. 193 rº

Sobre aquests darrers quaderns només podem dir que es degueren escriure després de l'any 1784, atès que en un dels textos es fa referència a una qüestió relativa a una proposta de sistema de reg a Castelló feta aquest any. En conseqüència, hem de suposar que l'enquadernació d'aquestes diferents obres en un únic volum s'hauria pogut produir al voltant d'aquesta data o poc després.

Si ens centrem en la còpia que ens interessa, la de l'inventari de Llobet, en el primer foli, a part del títol, hi llegim unes anotacions en les quals s'especifica l'autor de l'original i el de la còpia. En el marge esquerre superior veiem anotat: "*Incepta haec copia die 6. 8bris*"; és a dir, que la còpia es comença el 6 d'octubre; lamentablement, però, no es diu de quin any. A continuació es parla de l'autor o propietari de la còpia: "*Est Josephi Llobet V. j. D. Castiliones emporitanensis liber hic*"; que traduïm per: "Aquest llibre és de Josep Llobet, doctor en ambdós drets, de Castelló d'Empúries". No tenim cap dubte que aquest és el fill de Bernat Josep Llobet, atès que tot seguit escriu: "*Per Bernardum Josephum Llobet. Patrum meum in lucem productus*"; frase que especifica que el llibre fou fet pel seu pare.

Just abans del títol es fa la següent anotació: "*Comença la lletra (segons comprench) de Bernat Llobet, en lo que va a seguir, en lo original de que se ha tret*". Aquestes ratlles donen a entendre, finalment, que aquesta còpia es degué fer directament de l'original de Llobet. Aleshores, ¿podríem pensar que Josep Llobet hauria tingut accés al manuscrit conservat al castell de Falset i l'hauria copiat? És possible, també, que hagués pogut treballar com assistent del seu pare a l'arxiu ducal? Potser la còpia es va fer més tard, mentre Llobet actuava com a administrador del comtat d'Empúries, a partir del 1670? A partir de les dades que disposem, no podem respondre a aquestes preguntes.

A continuació trobem el títol íntegre que, com ja hem dit, correspon a la segona part de l'inventari de Llobet: *Indice, declaracion y adicion de la ereccion, antiguedad, excelencia y grandeza del condado de Ampurias, y de la sucession y descendencia de sus Excmos condes de las tres lineas, lo de que esta segunda parte se ha de tratar son la descripcion de su sitio, capacidad y limites, amenidad de todas cosas, rios, estanques, puertos del mar, gobierno politico, regalias, abadiatos, jurisdicciones, rentas y derechos en comun, corrobora con pruebas macicas (sic) y evidentes todo lo que en razon de sus grandezas y regalias se ha dicho y apuntado en dicha primera parte.*

Al marge de les anteriors preguntes, queda per resoldre una altra qüestió que, creiem, també és important. Si ens fixem bé en el manuscrit, veiem que en la còpia intervenen diferents mans. A simple vista sembla evident la mà de dos escriptors, l'un amb una lletra cursiva i ràpida, i l'altre amb una lletra més arrodonada i acurada. El canvi és evident a partir del fol. 101, tot i que, més endavant, es torna a la primera mà. Cap de les dues, però, sembla coincidir amb les línies escrites al primer foli, abans del títol, les quals, tal com es redacten, en primera persona, podrien ser autògrafes de Josep Llobet. Aquesta diferència de

cal·ligrafia respecte del text podria indicar que Josep Llobet no seria l'autor material de la còpia? Sí, és molt probable. Aleshores hauríem de canviar l'enfocament de les preguntes que ens hem fet anteriorment i pensar que hauria estat algun escriptor del notari qui hauria fet la còpia. No obstant això, ¿per què la necessita Josep Llobet? Potser pel seu càrrec de notari de Castelló? Hauria continuat la feina del seu pare com administrador del comtat? No ho sabem. El que sí podem afirmar és que la còpia s'hauria fet entre 1668, quan Bernat Josep Llobet acaba la feina a Falset, i abans del 1697, any de la mort de Josep Llobet.

Si acceptem que el relligat amb les altres obres esmentades és posterior al 1787, quin fou el destí del llibre en aquests prop de cent anys? A quines mans hauria anat a parar? Qui hauria estat el responsable del posterior relligat? En quina biblioteca estaria guardat? Després de la mort de Josep Llobet és possible que el llibre hagués seguit encara un temps en mans de la família i que, en un moment determinat, hagués acabat venut o subhastat. És possible que aquest exemplar hagués tingut la mateixa fi que els protocols notariais d'en Llobet? Totes aquestes preguntes són de difícil resposta, atès que no tenim cap pista del llibre fins al seu ingrés a la biblioteca del Castell de Peralada, després que Miquel Mateu el comprés l'any 1944. Lamentablement, no consta en el registre de la biblioteca la procedència de la compra; només podem suggerir que l'anterior inscripció al registre és un manuscrit de la família Domènec de Peralada.

Ens quedaria valorar una darrera hipòtesi: la possibilitat que aquest fos el manuscrit que llegeix Francesc Monsalvatge i que esmenta en la seva obra *Los Condes de Ampurias vindicados*. En el capítol titulat "Regalías y prerrogativas de los Condes de Ampurias" (Monsalvatge 1914, 285-307), l'autor diu que obté la informació de l'inventari de Llobet i, a peu de pàgina, especifica: "*Gracias a la amabilidad del dignísimo e ilustrado señor cura-párroco de Castellón de Ampurias, Rdo. Buenaventura Farigola, a quien desde estas páginas enviamos un cariñoso testimonio de agradecimiento, podemos publicar las noticias de este capítulo, tomadas de un manuscrito que posee y que nos facilitó galantemente. Los números de los documentos que se citan están tomados del Archivo del Sr. Duque de Medinacelli y conde de Ampurias, según la catalogación hecha de los documentos de Ampurias, Segorbe y Baronías del reino de Valencia por Busquets*" (Monsalvatge 1914, 285).

Del text de Monsalvatge es desprèn que el manuscrit de Llobet, que, pel contingut, correspon clarament a la segona part a la que ens estem referint, devia trobar-se a l'arxiu parroquial de Castelló, atès que el rector Bonaventura Frigola⁽²²⁾

22. Aquest mossèn, Bonaventura Frigola i Frigola, era oriünd de Fontcuberta, on havia nascut l'any 1868. Era fill de Jerònim Frigola Besalú, de Vilavenut, i de Dolors Frigola Casademont, de Siurana. Fou ordenat capellà l'11 de juny de 1892 (ADG, Referència arxivística: fitxa B 1926, p. 332, R-001-02816). La seva tasca a Castelló fou notable, circumstància que explica que fos tan apreciat pel poble, tal com queda palès en l'homenatge que se li féu en morir, el 26 d'abril de 1926. Aleshores tenia 58 anys i feia 29 que era rector de Castelló. Agraïxo a Miquel Pujol i Esteve Ripoll els comentaris que m'han fet sobre l'obra d'aquest mossèn i haver-me informat del fullet que es va imprimir amb motiu del seu homenatge.

Bonaventura Frigola era germà d'un altre rector de Castelló, Lluís Frigola, nascut a Cassà de la Selva el 1892, el qual fou ordenat capellà el 24 de març de 1917 (ADG, Referència arxivística: fitxa T 107, R-001-02817) i assassinat durant la Guerra Civil espanyola, el 23 de juliol de 1936 (PLANAS 1987, 56-57).

li permet consultar-lo. Sobre aquesta presència de Monsalvatge a Castelló, amb motiu de la preparació de la seva obra, Albert Compte ens comenta que també l'alcalde d'aleshores, Narcís Casademont, li va donar totes les facilitats per a poder accedir a l'arxiu municipal (Compte 1987, 177), a més de les donades pel rector (Compte 1987, 190, nota 7).

Si fos cert que el manuscrit de Peralada pogués ser el mateix que a inici del segle XX es trobava a l'arxiu parroquial de Castelló, quin fet podria haver ocasionat el canvi de mans? El més factible seria buscar-lo entre les conseqüències de la Guerra Civil espanyola. Albert Compte, que ha estudiat el tema, explica que durant la guerra aquest arxiu fou incautat, traslladat a l'Ajuntament i col·locat en una sala, l'antiga secretaria, la qual, desgraciadament, fou en bona part destruïda per una bomba, fet que va malmetre una part important de l'arxiu. Els llibres que es varen salvar foren traslladats a un nou edifici habilitat com ajuntament, en un annex de la casa Pastell, i els de la parròquia no foren retornats fins acabada la guerra, quan la rectoria va tornar a estar en condicions, en temps del rector Mn. Pere Xuclà. Aleshores s'instal·laren en una cambra al costat de l'altar dels Dolors i aquí hi varen romandre fins que el rector Mn. Salvador Pagès els traslladà a les golfes damunt la sagristia. Durant tot aquest llarg i penós procés és evident que es perderen alguns llibres, altres es barrejaren amb els de l'arxiu municipal i altres foren sostrets (Compte 1987, 179-180). Si bé algun fou retornat, no és el cas de l'inventari de Llobet que llegeix Monsalvatge, el qual no torna mai més a l'arxiu, ni a aquest ni al municipal, com altres casos que es coneixen.⁽²³⁾ És probable que acabada la guerra la persona responsable de la sostracció l'hagués venut a Miquel Mateu; de fet, estem parlant de l'any 1944, només cinc anys després de la fi del conflicte. És comprensible que les circumstàncies de l'època haguessin empès aquesta venda.

Ens quedaria plantejar-nos una darrera pregunta: com va anar a parar a l'arxiu de la parròquia la còpia de la segona part de l'*addició* de Llobet? Potser provenia de fons particulars cedits a l'església? Potser hi va arribar a través de la família Llobet? O, més encara, podria tractar-se d'algun altre exemplar, avui perdut, que no tindria res a veure ni amb el de Peralada ni amb el de Girona? Difícilment ho podrem esbrinar.

Al marge d'aquests dubtes, tampoc tenim la certesa que la història recent que acabem d'atribuir al llibre que consulta Monsalvatge tingui cap relació amb l'exemplar que hi ha a Peralada, còpia de Josep Llobet. És possible que aquesta s'hagués de relacionar amb l'exemplar que avui es conserva a l'Arxiu Diocesà de Girona, que tot seguit comentarem.⁽²⁴⁾

23. Seria el cas, per exemple, del manuscrit del metge Joaquim Passolas i Sabater, sobre el qual vaig portar a terme una petita recerca (PUIG 1999, 53, nota 14), avui desaparegut. O, també, el del manuscrit del notari Domingo Anglada, del 1765, que correspon a un inventari de l'arxiu municipal, el qual fou trobat, juntament amb altres manuscrits, en una cambra tapiada, dins d'una casa propera a l'església, l'actual bar Silenus. Aquesta cambra segurament havia estat aparedada després de la guerra i sembla ser que els llibres que hi havia foren sostrets per Pere Màrtir Sunyer, fuster que treballava per a la parròquia (COMPTE 1987, 187-188).

24. De fet, Miquel Pujol, que coneix l'existència d'aquests manuscrits de Peralada i Girona, opina que el llibre que hi ha a Girona és el que fou espoliat de l'arxiu parroquial de Castelló (PUJOL 1997, 213, nota 11).

EL MANUSCRIT DE L'ARXIU DIOCESÀ DE GIRONA

A mitjan dels anys 80, ingressa en el fons d'aquest arxiu un manuscrit que tinc l'ocasió de veure gràcies a l'amabilitat del recentment traspasat Josep Maria Marquès, arxiver del Diocesa.⁽²⁵⁾ Aleshores ja coneixia l'existència del manuscrit de Peralada i, tot i que el tema s'apartava de la recerca que portava a terme en aquell moment, vaig prendre algunes notes del manual, sobretot pel fet que em va interessar la cadena que s'establí entre aquests llibres i l'original que hi havia a l'arxiu de Medinaceli, a la Casa de Pilatos, a Sevilla.

El llibre, de dimensions més grans que el de Peralada,⁽²⁶⁾ enquadrant en pergami, també presenta a la primera pàgina unes anotacions, definitives per a conèixer l'origen i la propietat de la còpia. D'entrada, a l'encapçalament, hi llegim les mateixes línies que el de Peralada: "*Est Josephi Llobet V. I. D. Castilionis emporitanensis liber hic. Per Bernardum Josephum Llobet. Patrum meum in lucem productus*". Aquest detall ens indica que la còpia s'hauria fet a partir de l'exemplar de Josep Llobet, circumstància que considerem molt significativa, atès que ens demostra l'interès de la família per perpetuar l'obra de Bernat Josep Llobet, a l'hora de lloar i reivindicar la seva erudició, com s'entén del text que s'afegeix a continuació: "*Literarum celeberrimum solis laudam numquam quis es possit aspergere o bone deus*". Que podem traduir per: Il·lustríssim erudit mai elogiat al país per algú, sigues tu el que el puguis difondre, oh bon déu!

A continuació d'aquesta introducció s'especifica: "*Nunch Doctoris Stephani Fuster y Llobet Castilionensis Emporitanensis. /autoris/. pronepotis 1729*". Queda palès, doncs, que l'autor de la còpia, seria el Dr. Esteve Fuster Llobet, de Castelló, besnét de Bernat Josep Llobet, tal com diu el text (*pronepotis*), i que aquesta s'hauria fet l'any 1729. L'exemplar ens està demostrant, en resum, que, per aquestes dates, el manuscrit de Josep Llobet encara es conservava en mans de la família, i que Esteve Fuster Llobet, que tenia en consideració el valor de l'obra, decidí fer-ne una còpia.

Qui és, però, aquest Esteve Fuster Llobet? Encara que no hem trobat dades precises sobre la seva filiació, pensem que, pels cognoms que presenta, hauria de ser fill de Caterina Llobet –suposadament filla de Josep Llobet– i d'Ignasi Fuster, doctor en medicina. Dels esposos Caterina i Ignasi Fuster hem trobat els noms en el registre parroquial d'òbits de Castelló. Sabem que Caterina Llobet mor el 25 de juny de 1721 (APCE, *Llibre d'òbits IV*, 185) i fa

25. El llibre feia poc temps que havia ingressat a l'arxiu i, com a novetat interessant, me'l va mostrar Mn. Marquès quan, si no recordo malament, encara no havia ni estat registrat. Durant aquest treball he intentat veure de nou l'original, però no ha estat possible, atès que les persones que han pres el relleu de l'arxiu desconeixen el manuscrit i no saben en quin fons el va classificar Mn. Marquès. Aleshores he hagut de recórrer a la fotocòpia que hi ha a l'Arxiu Municipal de Castelló, el qual té la dificultat afegida que, atesa la qualitat del paper original i de la tinta, fa que sigui de difícil lectura.

26. Les mides del manuscrit s'han pres a partir de la fotocòpia de l'arxiu municipal de Castelló: 38 cm d'alt per 27 cm d'amplada. No està paginat d'origen sinó posteriorment: 252 pàgines, que equivalen a 126 folis.

testament davant del notari Pere Heras de Castelló, mentre que el seu espòs, Ignasi Fuster, havia mort uns anys abans, el 17 de febrer de 1716 (APCE, *Llibre d'òbits IV*, 109). El vas funerari dels esposos es troba encara davant l'antiga capella de Sant Joan Baptista, la primera a l'esquerra del presbiteri, en la qual hi ha enterrats diversos descendents del matrimoni, així com, també, el notari de Castelló Joan Llobet (Ribas 2001, 102-103), mort uns vuitanta anys abans, aquell que havíem suposat possible pare del notari Bernat Josep Llobet. Ens sembla significatiu el fet que aquest Llobet es trobi enterrat a la mateixa sepultura, més si tenim en compte que, al ser feta pel matrimoni Fuster-Llobet, anys més tard, implicaria la voluntat de traslladar el cos, el que ens fa suposar un estret parentiu.

Altres fills del matrimoni serien també el doctor en medicina Ignasi Fuster, mort el 24 d'octubre del 1753 a l'edat de 54 anys, amb testament fet davant el notari Domingo Francesc (APCE, *Llibre d'Òbits V*, 362), i un altre doctor en medicina, Rafael Fuster,⁽²⁷⁾ mort el 5 d'agost de 1756, als 56 anys, amb testament en poder del notari Narcís Camps (APCE, *Llibre d'Òbits V*, 165).

Pensem que Esteve Fuster seria el mateix que ens apareix com assessor ordinari i procurador del comte d'Empúries, Luis Antonio Fernández de Córdoba-Figueroa, almenys entre 1755 i 1760, en un capbreu de Castelló del notari Narcís Camps, datat entre 1757 i 1765.⁽²⁸⁾ Així s'hi refereix una de les capbreuacions, en concret, la d'Ignasi Fuster Saló, usufructuari de la seva esposa Rosa, que es data del 26 de març de 1759: "*Mag(nifi)ch Esteva Fuster en Q(uiscun) D(ret) D(ocor) en dita present vila de Castelló populat, son Procurator*".⁽²⁹⁾ En aquestes dates, però, Esteve Fuster no és titular del càrrec, sinó que el substitueixen Joan Anton de Cazo i Joan Anton de Anues y Aguirre, ambdós de Barcelona.⁽³⁰⁾ En conseqüència, és possible que la còpia de l'inventari que fa l'any 1729 l'hagués pogut necessitar arran d'aquest càrrec de procurador del comte, càrrec que també havia tingut el seu besavi Bernat Josep Llobet.

Com ha arribat fins al nostres dies aquesta còpia? Quines vicissituds ha sofert? Un altre cop només disposem de notícies relativament recents, com passa amb el manuscrit de Peralada. Sabem que aquest llibre abans de l'ingrés a l'arxiu es trobava en mans de Ferriol Vidal Illa, músic de Castelló, membre de l'antiga cobla Els Rossinyolets. Vidal, oriünd de Castelló, s'havia casat a Camallera, on es traslladà a viure amb la seva esposa, la qual, com altres dones de la seva família, era majordoma dels senyors d'aquesta vila. Des

27. D'aquest sabem que es casà en primeres núpcies amb Isabel (mor el 24 de juny de 1728; APCE, *Llibre d'Òbits IV*, 320) i en segones amb Maria Rosa Camps (mor el 1783 a l'edat de 72 anys).

28. ACAE, Fons Medinaceli, Capbreus, Capsa 6.

29. ACAE, Fons Medinaceli, Capbreus, Capsa 6. Capbreu de Castelló (1757-1765), notari Narcís Camps, fol. 27-29 vº. Aquest Ignasi Fuster ens consta que estaria emparentat amb Esteve Fuster, possiblement seria un nebot. Una de les propietats capbreuades és la casa d'Ignasi Fuster situada a la part superior de la plaça dels Homes, la qual afronta a llevant amb el carrer de la Sabateria –que va de la plaça dels Homes a la plaça del Vi–, a ponent amb el carrer del Quintà, que va de la plaça del Vi al portal dels Frares Predicadors i, al nord, amb altres cases seves.

30. Segons acta del notari de Barcelona Joan Bruguera i Rossell –28 de maig de 1756–. Els poders de substitució estaven en mans del notari de Madrid, Eugeni Paris -19 de febrer de 1755.

d'aleshores, Ferriol Vidal exercí com administrador de les terres dels senyors de Camallera, i el matrimoni visqué a la mateixa casa, a la planta baixa.⁽³¹⁾

Consultada la família, ningú no recorda ni sap la raó per la qual Ferriol Vidal podia tenir aquest llibre. Creuen que és improbable que aquest estigués a la casa familiar de Vidal. És possible, opinen, que l'hagués pogut obtenir mercès al seu treball com a procurador dels senyors de Camallera. Sigui quina sigui la raó de la possessió d'aquest llibre, la qüestió és que Ferriol Vidal el va regalar al rector de Camallera, amb motiu de la seva jubilació. El mossèn, en reconèixer la importància del text, va mostrar-lo a Mn. Narcís Mallol i Font, aleshores a Sant Jordi Desvalls, i li va comentar la seva decisió de dipositar-lo a l'Arxiu Diocesà de Girona. Mn. Mallol va considerar oportú avisar l'alcalde d'aleshores, Esteve Ripoll, que el text era a les seves mans i que era a punt d'entrar a l'arxiu. Aleshores hi va haver temps per fer-ne tres fotocòpies, una d'elles és la que es troba avui a l'Arxiu Municipal de Castelló. Sobre aquest fet, mossèn Miquel Pujol lamenta que el llibre no tornés a la vila: "*fent d'aquesta manera impossible el seu retorn a l'Arxiu Municipal de Castelló, el seu lloc d'origen, com hauria estat lògic*" (Pujol 1997, 213). No podem afirmar que realment fos aquest arxiu el seu lloc d'origen, però el seu retorn a Castelló hauria estat encertat.

COMENTARI A LES DUES CÒPIES DE LA FAMÍLIA LLOBET

L'existència de les còpies de l'inventari de Llobet a les que ens acabem de referir són un exponent del que fou Castelló com a seu administrativa i capital del comtat d'Empúries. La conjuntura històrica que visqué a llarg d'uns segles va fer que s'hi formessin i aglutinessin notables arxius, com ara el comtal, els notariais, el municipal o el parroquial, a part d'altres arxius i biblioteques, com ara els de les comunitats religioses o els patrimonials. Avui dia lamentem que la major part d'aquests han estat reduïts a la seva mínima expressió; diversos autors, entre ells Albert Compte i Miquel Pujol, han expressat, repetidament, la pèrdua d'aquests fons. És un clar exemple l'article publicat per Compte l'any 1987 (Compte 1987, 173-228), el qual dóna fe de la magnitud de l'antic arxiu municipal gràcies a un inventari fet l'any 1765. Bona part dels llibres que consten en aquest inventari s'han perdut i, tal com comenta Compte, només en queden alguns escassos volums, els quals, a més, foren retornats per l'arxiu parroquial –gràcies a la decisió de Mn. Àngel Sunyer–, lloc on es trobaven barrejats des de la Guerra Civil, entre els quals també hi havia documents dels segles XVI al XIX (Compte 1987; Roig 1993, 24-26). Alguns d'aquests llibres municipals avui són a l'Arxiu Històric de

31. La casa pairal dels senyors de Camallera, can Feliu, és prop de l'església. El cognom de la família és Poch de Feliu. El matrimoni va tornar a Castelló anys després; Vidal ja havia fet els 80 anys i hi va romandre fins que va morir, en companyia dels seus nebots, l'11 de setembre de 2006. Dades proporcionades per la seva neboda, Àngels Barceló, a qui agraïm molt sincerament aquesta informació que, fins ara, havia romàs inèdita.

Girona, catalogats entre els protocols notarials de Castelló (Compte 1987; Pujol 1988, 59; Pujol 1997).

El mateix Compte expressa també la pèrdua de nombrosos llibres de l'arxiu parroquial, sobretot a causa dels efectes de la Guerra Civil espanyola, sense descartar les possibles conseqüències d'anteriors conflictes, com ara la Guerra Gran (1794) o la darrera Guerra Carlina amb el Foc de Castelló (1874). Aquest arxiu, també reduït a uns escassos volums, fou organitzat i inventariat el juny de l'any 1999 per Marisa Roig, arxivera municipal, per acord de la Comissió de Govern del 23 de febrer del mateix any, i col·locat en unes prestatgeries en una de les sales de la rectoria, on avui encara es pot consultar.

Els millors conservats serien l'arxiu dels Medinaceli, dels quals disposem d'una còpia microfilmada a Castelló, i l'arxiu notarial, amb uns 2.100 volums de protocols, conservats a l'Arxiu Històric de Girona, tot i que, com expressa Miquel Pujol, d'aquests també s'hauria perdut un bon nombre d'exemplars, si es compara l'actual fons amb un inventari que es va fer l'any 1620, el qual només correspon a una de les dues notaries existents a Castelló, la d'en Bofill (Pujol 1988, 59, 73).

És molt difícil esbrinar, i de vegades resulta sorprenent, quin ha estat el destí dels llibres d'aquests arxius. El cas de les còpies dels inventaris de Llobet n'és un exemple més.

EL MANUSCRIT DE LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA

Un altre cas seria el de la còpia del manuscrit de Llobet que es conserva a la Biblioteca de Catalunya: ms. 514, sig. 3-V. Aquest exemplar, en origen, formava part de la biblioteca del noble i intel·lectual barceloní Pau Ignasi de Dalmasas i Ros,⁽³²⁾ ubicada al palau Dalmasas del carrer Montcada de Barcelona, la qual s'incorporà a la Biblioteca de Catalunya després que fos adquirida per l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1916 (*La biblioteca Dalmasas* 1916, 31).

Conserva en bon estat l'enquadernació en pergamí que, segons sembla, es va fer a la primera meitat del segle XVIII, en temps del bibliotecari Joan Pau Colomer.⁽³³⁾ Fou durant l'ordenació que portà a terme Colomer quan es va escriure al lloc de la coberta el títol: DESCR[I]PCION DEL CONDADO DE AMPURIAS Y DES[C]JENDENCIA DE SUS CONDES. MS. 36 –el número 36 equival a l'ordre dels manuscrits d'aquesta biblioteca.⁽³⁴⁾ Aquests detalls

32. Pau Ignasi de Dalmasas (1670-1718), marquès de Vilallonga des de l'any 1710, era oriünd de Vilallonga del Camp (Tarragona). Doctor en filosofia i art, fou promotor, fundador i arxiver perpetu de l'Acadèmia Desconfiada o dels Desconfiats –després Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona–, creada el 1700 al mateix palau de la família Dalmasas (MUNTADA 2002, 24-25, 62, 76-81).

33. Informació facilitada per Anna Gudayol, cap de la secció de Manuscrits de la Biblioteca de Catalunya. El relligat dels manuscrits de la biblioteca Dalmasas i de gran part dels impresos fet en aquesta època va provocar que només una petita part dels llibres conservin el primitiu (*La biblioteca Dalmasas* 1916, 28).

34. En el moment d'adquirir-la, la biblioteca Dalmasas constava de 222 manuscrits, els quals, a l'ingressar a la Biblioteca de Catalunya, es varen numerar de nou, seguint l'inventari propi, des del 456 al 677 (*La biblioteca Dalmasas* 1916, 31).

són els que han servit per datar la còpia entre final del segle XVII i principi del XVIII, evidentment després de 1670 –any en què Llobet acaba la feina a Falset– i no després de l'ordenació de Colomer. En conseqüència, cal suposar que hauria estat el mateix fundador de la biblioteca qui estaria interessat en tenir aquesta còpia. De fet, se sap que era un afamat bibliòfil, amb un gran afany per reunir llibres i documents (Muntada 2002, 76), i que no estalviava diners en aquests afers (*La biblioteca Dalmases* 1916, 28). Cal observar, però, que en el foli 153 v° consta que el llibre “*Es de Dn. Jose Maria de Dalmases y de Gomar*”.³⁵ A més, sota el títol, en el foli 1, i dins la contracoberta posterior, hi ha el segell d'un petit ex-libris de la Biblioteca Dalmases-Barcelona. Cal interpretar que aquestes dades s'hi haurien posat a posteriori, molt probablement poc abans de la compra de la biblioteca per l'Institut a principi del segle XX.

Si comparem aquesta còpia amb les dues descrites anteriorment, veiem que les similituds formals són escasses. Les dimensions, que s'aproximen més a l'exemplar de Girona que al de Peralada, són 37 cm d'alt per 26 cm i 3,5 cm de gruix al llom; els quaderns de paper, cosits i encolats, amiden 36 per 25 cm. Es presenta foliat d'origen, amb 141 folis, però corregits amb llapis, el que fa que hi hagi una doble numeració, la nova amb un foli de més. Comença amb 5 folis en blanc, als que segueixen els 141/142 folis de text i, a continuació, altres 3 en blanc.³⁶ El títol, en el foli 1, és el mateix que en els altres manuscrits, però en aquest, a diferència, no es fa cap referència a l'arxiver Llobet. La divisió per capítols és exactament la mateixa; com el de Girona i, a diferència del de Peralada, al fol. 141/142 hi ha el darrer apartat: “Notícias para el gobierno, conservación, aumento del Condado”.

A partir del foli 145/146 i fins al 153 hi ha un altre text, que no tenen els anteriors manuscrits, i que comença així: “*El Condado de Emp[u]rias, o la parte del que quando vivia, tenia y posehia el Exmo. Señor Duque Don Luys (que goze de Gloria) en el obispado de Gerona, con sus jurisdicciones, regalias, villas, castillos y lugares, dominios, rentas y derechos que son los que se siguen*”; i que conté també la següent explicació: “*Todas las cosas contenidas en el precedente memorial que están continuadas en las quatro ojas antecedentes se han de continuar en el inventario que quando el conde de Empurias ha de tomar por medio de sus legítimos procuradores, la duquesa, mi senyora, como tutora del duque, mi señor, don Joaquín de Aragón, su hijo –que largos y felicísimos años vivan–, con la clàusula general y protestación acostumbadas, y añadir si faltase alguna cosa*”. I s'especifica que: “*Fou fet dit memorial per Bernardo Joseph Llobet, notari*”. Al final queda un quadern de 8 folis en blanc. Aquest text ve a ser una mena

35. Aquest és fill de Mariano de Dalmases i Sans i de Maria Teresa de Gomar i Gomar, l'hereu del matrimoni, que va heretar el palau Dalmases amb les seves pertinences. Era descendent directe, per via agnàtica, de Pau Ignasi de Dalmases, el seu rebesavi. Agraïxo aquesta informació a Clara de Dalmases, rebesnéta de Fausto de Dalmases i de Gomar, germà de l'esmentat Josep Maria.

36. És interessant observar que el paper dels quaderns amb el text no tenen marca d'aigua, mentre que els quaderns en blanc presenten les inicials NS i un escut amb la flor de lis. Cal notar també la presència d'una pauta feta en llapis per tal que el copista no se surti de la caixa del text.

d'índex, una relació de tots els drets del comte d'Empúries Lluís I fins a la seva mort, l'any 1670. L'aclariment que es fa al final podria fer referència a la disposició de l'arxiver Llobet de continuar tot allò que calgui per a completar l'arxiu en un futur en un altre inventari, el que es coneix com a *Suplemento y Sequela General de las Recopilaciones, autos y escrituras* (Sánchez 1993, 79-81).

La diferència amb els exemplars de Peralada i Girona fa pensar que la còpia dels Dalmases no s'hauria fet a partir d'aquests, sinó d'un altre exemplar. Hom podria suposar que aquesta s'hagués pogut fer de l'original el qual, des de l'any 1747, es trobava a la nova seu de l'arxiu a Barcelona, a la casa Gralla del carrer Portaferrixa, després d'haver estat traslladat des de Falset, casa en la qual va romandre-hi fins l'any 1853, quan l'arxiu es va portar a Madrid (Sánchez 1993, 91-95). Fos a Falset o ja a Barcelona, aleshores ens hauríem de preguntar, ¿per què la biblioteca Dalmases no hauria fet còpies de les altres parts dels inventaris de Llobet? Per què només d'aquesta segona part del fons d'Empúries? Aquest detall ens fa decantar per la hipòtesi que la còpia es deuria haver fet a partir d'una altra, potser conservada en alguna altra biblioteca privada de la qual tindrien constància els Dalmases. Això ens obre un altre suggerent ventall de recerca, que ens porta a suposar l'existència d'altres còpies en biblioteques privades d'il·lustrats bibliòfils catalans del XVIII, el que significaria que el llibre tindria a l'època un cert valor documental i de contingut. Seria interessant poder investigar en aquesta línia i estudiar l'ús que en feren també els historiadors del moment, com ara el mateix Josep de Taverner i d'Ardena, bisbe de Girona (1720-1726), al qual ja ens hem referit al parlar de la còpia de la biblioteca de Peralada, el qual se'n serveix per a escriure *Historia de los Condes de Empurias y Perelada*. Val a dir que Taverner es troba entre els membres fundadors de l'Acadèmia dels Desconfiats (Muntada 2002, 26), al costat del mateix Pau Ignasi de Dalmases, el promotor de la biblioteca. És en aquest entorn de savis i erudits catalans del vuit-cents que creiem que s'ha d'entendre la còpia dels Dalmases, ambient que ens fa pensar en la possibilitat que en puguin existir més exemplars.

BIBLIOGRAFIA

ADROER, M. Àngels; SERNA, Èrika; SOLER, Santi, *Catàleg dels Protocols del districte de Figueres*, vol. II, Barcelona, Fundació Noguera, Inventari d'Arxius Notarials de Catalunya, 2004.

COMPTE, Albert, "Un inventari de l'arxiu de Castelló d'Empúries de mitjans del segle XVIII", *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 20, Figueres, (1987), 173-228.

DURAN, Eulàlia; TOLDRÀ, Maria; GUDAYOL, Anna, *Repertori de manuscrits catalans (1620-1714)*, Memòries de la Secció Histórico-Arqueològica LXXI, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.

FORT, Joan; SERNA, Èrika; SOLER, Santi, *Catàleg dels Protocols del districte de Figueres* vol. I, Barcelona, Fundació Noguera, Inventari d'Arxius Notarials de Catalunya, 2001.

MONSALVATGE, Francesc, *Los Condes de Ampurias vindicados*, vol. XXV, Olot, 1914.

MUNTADA, Maria, “Els integrants de l’Acadèmia dels Desconfiats” (Barcelona, 1700-1703), *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona* 48, (2002), Barcelona, 11-84.

PLANAS, Miquel, *Castelló d’Empúries*, Quaderns de la Revista de Girona, 11, Diputació de Girona, 1987.

PUIG, Anna Maria, “Els trasllats del sepulcre del comte d’Empúries Ponç VI, dit el Malgaulí. Una nova proposta d’identificació”, *El Salner*, 5, Castelló d’Empúries, (1999), 49-64.

PUJOL, Miquel, “Un inventari de la notaria d’en Bofill fins al primer terç del segle XVII a Castelló d’Empúries”, *Annals de l’Institut d’Estudis Empordanesos*, 21, Figueres, (1988), 57-109.

PUJOL, Miquel, “El cerimonial dels Còsols de la Universitat de Castelló d’Empúries”, *Annals de l’Institut d’Estudis Empordanesos*, 30, Figueres, (1997), 205-272.

RIBAS, Pasqual, *Òbits, fossars i enterraments en el paviment de l’església parroquial de Santa Maria de Castelló d’Empúries*, Figueres, Gràfiques Canigó, 2001.

ROIG, Marisa, “Memòria de l’Arxiu Municipal de Castelló d’Empúries (1987-92)”, *Villa Castilionis Impuriarum*, 0, Castelló d’Empúries, (1993), 21-32.

SÁNCHEZ, Antonio, *El archivo condal de Ampurias. Historia, organización y descripción de sus fondos*, Girona, Columna-Pont de Pedra, 1993.

“La biblioteca Dalmases”, *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya* 6, Barcelona, Institut d’Estudis Catalans, Palau de la Diputació, 1916, 28-57.

ABREVIATURES UTILITZADES

ACAE, Arxiu Comarcal de l’Alt Empordà

ADG, Arxiu Diocesà de Girona

AHG, Arxiu Històric de Girona

AMCE, Arxiu Municipal de Castelló d’Empúries

APCE, Arxiu Parroquial de Castelló d’Empúries

